

weest, interessant voor een breder publiek. Deze nauwgezette studie verdient zo'n breder publiek.

R. van den Berg

R. van Ginkel, *Notities over Nederlanders. Antropologische reflecties* (Amsterdam, Meppel: Boom, 1997, 271 blz., f42,50, ISBN 90 5352 314 6).

In deze publicatie presenteert de Amsterdamse cultureel-anthropoloog Rob van Ginkel — in 1993 gepromoveerd op een uiterst leesbare studie, *Tussen Scylla en Charybdis*, over de vissersgemeenschap op Texel — een warm pleidooi voor meer, vooral ook meer systematisch, antropologisch onderzoek in, naar en over Nederland. Hij stelt voor om daar zelfs een eigen term voor te benutten, namelijk 'eigenlandse- of endo-ethnografie'. Dit pleidooi komt keer op keer terug in deze bundeling van een aantal (herbewerkte) voordrachten en artikelen van zijn hand uit de jaren 1994-1996.

De bundel bestaat uit drie onderdelen. De eerste, getiteld 'buitenspiegels', is een overzicht en analyse van wat buitenlanders over de Nederlandse cultuur en mentaliteit hebben opgemerkt. Daartoe geeft hij een aantal regelmatigheden in reisverslagen weer, met speciale aandacht voor de typisch Nederlands geachte reinheidsmanie, die zou blijken uit het verwoede schrobben en poetsen. Zo is bijvoorbeeld Broek in Waterland lange tijd een bezienswaardigheid geweest die geen bezoeker zich liet ontgaan, aangezien daar — volgens de Portugese journalist en literator Ramalho Ortigão in 1883 — 'de nationale deugd der properheid tot een ethnologische epidemie, een idee-fixe, een algemene waanzin' was opgevoerd: 'De mensen daar zijn van de boenduivel bezeten. Het zijn de epileptici van de bezem, de *convulsionnaires* van de borstel, zij lijden aan een schoonmaakwoede, die aan het delirium grenst'. Nu is een dergelijke observatie natuurlijk wel vermakelijk, maar de vraag is wat we daar mee aan moeten. Behalve een zekere scepsis tegen reisverslagen van anderen, wekt het ook nogal wat gezond wantrouwen tegen eigen oordelen en opinies over anderen. Dat maakt ons als mens wellicht rijker, maar wetenschappelijk gesproken komen we dan toch niet veel verder dan de gedachte dat dergelijke analyses niet veel meer bieden dan 'sensitizing concepts'.

Dat wordt in het tweede deel, getiteld 'verreijkers', eigenlijk vooral bevestigd. Van Ginkel presenteert daar twee stukken over het onderzoek dat Ruth Benedict tijdens de Tweede Wereldoorlog voor een Amerikaanse inlichtingendienst heeft verricht naar het 'nationaal karakter' van Nederlanders (*A Note on Dutch Behavior* van haar hand is als appendix opgenomen). Het was een curieus mengsel van *trivia* en interessante observaties, zoals deze: 'The Dutch speak of themselves as prone to *kankeraan*, to run things down. Among themselves they run down even their beloved country and its ways; of course, therefore, they run down aliens and their ways'. Maar hoe kenmerkend voor de Nederlandse samenleving dat kankeren eigenlijk was — of is — en hoe belangrijk dat dan wel zou zijn, dat blijven nog open vragen, lijkt me, zodat hier vooral de gebruikelijke conclusie aan verbonden moet worden: 'much more research remains to be done'.

In het derde deel, getiteld 'binnenspiegels', zet Van Ginkel zijn pleidooi voor de endo-ethnografie nog het meest uitgesproken voort. Daarbij geeft hij een aardig historiografisch overzicht van wat er de laatste decennia door antropologen — uit binnen- en buitenland — over Nederland is gepubliceerd (met een bibliografisch overzicht van ruim 400 publicaties). Het vooralsnog onopgeloste probleem is daarbij het volgende. Het schrijven over 'volkskarakter' (ook wat vager aangeduid als 'cultuur', 'mentaliteit' of 'identiteit') is om allerlei redenen uit de mode geraakt of stuit op het probleem dat slechts zeer weinigen iets durven te beweren over de Nederlandse

samenleving als geheel. Voortdurend wordt immers waarschuwend geroepen dat er tal van belangrijke scheidslijnen in een samenleving lopen, die niet al te gemakkelijk gereduceerd mogen worden, zo men tegenwoordig al niet zo beducht is voor eigen vooroordelen dat er als het ware een denkdrempel is opgeworpen tegen een wat generaiër oordeel. Antropologen houden dus theoretisch wel vast aan de gedachte dat er een Nederlandse cultuur is, maar schijnen de meest grote schroom te hebben om daar vervolgens inhoudelijke uitspraken over te doen. Van Ginkel houdt ons dan ook niet ongeestig voor dat als Nederland — als ware het Atlantis — zou wegzinken en latere bezoekers van Mars zich een beeld zouden moeten vormen van die verloren samenleving, ze op grond van de antropologische bibliotheek zouden moeten concluderen dat dit een volk was geweest dat bestond uit ethnische minderheden, racisten en fascisten, drugsdealers, junkies, jagers, stropers, vissers, binnenschippers, boeren, travestieten en transseksuelen, schoolmeisjes en prostituées, tasjesrovers, vandalen, politieagenten, edellieden en veel religieuze sekten. Het is allemaal niet onjuist, maar je blijft toch zitten met het gevoel dat het gewone hier wel erg vanzelfzwingend is gebleven.

Al met al zijn deze *Notities* boeiend om te lezen. Ze vatten zowel de resultaten als de fundamentele problemen van de 'eigenlandse etnografie' helder samen en stimuleren tot nader onderzoek.

Piet de Rooy

P. Emmer, *The Dutch in the Atlantic economy, 1580-1880. Trade, slavery and emancipation* (Variorum collected studies series; Aldershot, etc.: Ashgate, 1998, xi + 283 biz., f49,50, ISBN 0 86078 697 8).

Een spook waart door de Nederlandse universiteiten. Men noemt het internationalisering. Uit naam van de internationalisering schieten de 'Centres of excellence' als paddestoelen uit de grond, worden docenten verplicht hun colleges voor louter Nederlandse studenten in het Engels te houden en laten sommige onderzoekscholen enkel nog publicaties in de vreemde talen meetellen. Het gevolg is een stroom gelegenheidswerken, veelal in gebroken Engels geschreven. Werken die voor de onderzoeker van de 'creolisering' van onze huidige taal en cultuur weliswaar interessant zijn, maar voor de inhoudelijk geïnteresseerde historicus vaak diep deprimerend.

Het is voor zo'n historicus dan ook een verademing eens een publicatie te lezen die werkelijk het waarmerk internationalisering verdient. Dat geldt zondermeer voor deze bundel artikelen over de Nederlandse aanwezigheid in de Atlantische regio van de hand van Pieter Emmer, economisch historicus en hoogleraar in de geschiedenis van de Europese expansie in Leiden. Het gaat om elf chronologisch op elkaar aansluitende artikelen die Emmer reeds eerder in het Engels of Frans publiceerde, waarvan twee samen met Ernst van den Bogaart. Ze zijn voorzien van een nieuwe inleiding en een bijgewerkt notenapparaat.

Waarom is deze bundel artikelen nu vanuit het oogpunt van internationalisering wel geslaagd te noemen? In de eerste plaats omdat de artikelen in goed Engels zijn geschreven door Emmer, die eerder ondermeer in de Verenigde Staten gewerkt heeft. In de tweede plaats omdat ze niet alleen getuigen van een grondige kennis van de Nederlandse bronnen en literatuur, maar ook van de buitenlandse historiografie over het Atlantische expansiegebied. En in de derde plaats omdat vrijwel alle artikelen comparatief zijn uitgewerkt. De bundel bevat niet alleen vergelijkingen tussen de commerciële en koloniale expansie van Nederland en die van andere Europese landen, maar ook tussen de Westindische en Oostindische varianten van de Nederlandse